

HERMENEVS

17^e JAARGANG, AFL. 3 — 15 December 1945

Couperus op Corfou en in Athene

Over vele landen in en buiten Europa heeft Louis Couperus geschreven, maar Zuid-Europa is het land van zijn voorkeur geweest. En daar vooral Italië, zoals hij zelf herhaaldelijk heeft gezegd. Wel heeft hij eens een reis naar Griekenland gemaakt en beschreven en ook zijn twee van zijn bundels reisschetsen aan *Spaansch toerisme* gewijd, maar over Italië, over land en volk in heden en verleden, heeft hij telkens weer met grote liefde en, dunkt mij, met diep begrip geschreven. Ik denk daarbij niet in de eerste plaats aan zijn historische romans, waarvan er enige Italië in de oudheid tot achtergrond hebben, noch aan zijn vele schetsen en nouvelles over de Romeinse oudheid, de Renaissance of andere perioden uit Italië's verleden, maar vooral aan zijn reisbrieven, die een dagelijks en intiem contact met het Zuiden tonen, de voedingsbodem voor zijn groter werk. Dit „groter” niet in litteraire zin, want al heb ik de hoogste eerbied voor zijn historische romans, die een van de hoogtepunten in zijn oeuvre vormen en die tot de weinige zeer goede Nederlandse romans behoren, toch zijn de beste onder zijn honderden schetsen, nouvelles en brieven zeker niet van minder waarde. Zien we nu naast zijn „Romeinse” romans de vele schetsen over Italië, naast de „Griekse” romans staan geen reeksen brieven over Griekenland. Dit land, zoals het nu is of liever een halve eeuw geleden was, heeft Couperus minder geboeid. Hij roept het landschap uiterst suggestief op in romans of verhalen als *Dionyzos*, *Herakles*, *De verliefde ezel*, *Xerxes*, *De ode* en in enkele korte schetsen over oud-Hellas, als *De rots in Legende, mythe en fantazie*, *Dionysia in Proza II* en *Frynè* (met een zeer scherp getekend beeld van de baai van Eleusis) in *Schimmen van schoonheid*; maar tussen dat verleden en wat hij er nu vond ziet hij geen ander verband dan het landschap.¹

¹ Zie over C. en de oudheid Prof. dr W. E. J. Kuiper, *Louis Couperus en de Grieksch-Romeinse oudheid* (Nieuwe Gids, April 1917, 615—638) en, speciaal over *De Berg van Licht*, Prof. dr Piet Valkhoff, *Couperus en Lombard*, onlangs herdrukt in *Ontmoetingen tussen Nederland en Frankrijk* ('s-Gravenhage, 1943). Prof. Kuiper wijst er (p. 636) ook reeds op, dat C. Griekenland minder goed kent dan Rome en Italië. Zie b.v. ook een daarvoor typerend maar overigens onbelangrijk foutje in *De Villa van Hadrianus* (Rome II, p. 15—16) over de situatie van het Tempe-dal.

Aan teleurstelling door de hedendaagse werkelijkheid zal 't mede toe te schrijven zijn dat op de eerste Griekse reis, beschreven in de *Reisimpressies* van 1894 geen tweede is gevolgd. En wat hij daar in de *Brief uit Corfu* (p. 115—125) en de *Brief uit Athene* (p. 129—142) geeft, is heel weinig, nog geen vijftintig ruim bedrukte bladzijden. Het boek is een van Couperus' oudste werken, het achtste in de lange reeks. Vooraf gaan als bekende onderdelen van zijn oeuvre alleen *Eline Vere*, *Noodlot*, *Extase* en *Majesteit*, niets dus nog in het genre van de latere reisbrieven. In dit speciale genre mogen we hier dus ook nog niet zijn latere meesterschap verwachten. Hij vertelt dan hoe hij na een reis door Italië in Februari 1894 van Brindisi naar *Corfou* vaart en hoe dit al dadelijk zeer opvallend van Italië verschilt. De eerste indmk van dit „Nieuw-Grieksche in zijn dadelijke dagelijkschheid” is niet gunstig: slechte en dure hotels, de verveling van een week op een boot te moeten wachten en . . . „hier in Corfu is niets Helleensch”, al ligt er voor de haven het versteende Phaiakenschip¹ en al wijst men de plek waar Nausikaä haar balspel speelde. Enkele woorden van lof over de olijfbomen en over de ligging van de stad, het Achilleion, de koninklijke villa Mon Repos en de oude forteres, omgroeid met een weelde van subtropische bloemen, maar: „wie naar mij hoeren wil, komt niet hierheen. Het is hier een dure armoede en een onoverkomelijke verveling.” De *Brief uit Athene* begint dan ook: „Het is een genot weg te gaan van Corfu”, om daarna al gauw over te springen op de treinreis van Patras naar Athene, waarbij de Akrokorinth en vooral de Saronische golf Couperus treffen: „in zijnen hoogen eenvoud is dit landschap klassiek schoon, . . . de kalme wateren, de blauwe bergen, zacht schuivende in gelijk golvende lijnen, rythmisch en breed als hexameters, van een rythme, dat rust geeft, Men voelt zich — zelfs in zijn spoorcoupé — in Hellas; men is blij, daar gekomen te zijn; het antieke leven is in eens eene openbaring.” In Athene treffen liem dan vooral de Akropolis, het Theseion en de Zeus-tempel. Het Parthenon dunkt hem, „het allerschoonste wat ooit menschen bouwden.” En verder: „Nooit nog trof mij zooveel emotie voor marmer: zooveel vreugde om marmer, dat oprijst en zooveel weemoed om marmer, dat neerligt.” Ook over het Erechtheion spreekt hij, met herinneringen aan Hamerlmg's roman *Aspasia*, destijds hoger gewaardeerd dan nu. Maar, kijk van het paleis des

¹ Nu Ποντικονήσι, het Muizeneiland (ποντικός *muis* en νησί *eiland*).

konings naar het Parthenon „en in dien blik liggen de doode eeuwen, eene leegte, die door niets gevuld wordt. In Florence ademt inen de Renaissance; in Rome, hoe modern de stad ook zij, de oudheid; maar in Athene ademt men niet de Gouden Eeuw.” En hij eindigt zijn brief met opmerkingen over de mensen: „. . . de Grieken, die Albaneezen zijn, zijn geen Grieken meer. Al roepen zij, dat zij hunne oudheid lief hebben, men voelt dat dit alleen een fraze van conventie is. . . .” Verder: „Dit volk vertoont duidelijk de ruw gehouwen trekken, van zijn afkomst. . . .” En daarna, in de *Brief uit Florence* accentueert hij nog eens „de charme der Italiaansche gentilezza” tegenover „al het sombere, schuin-starende, wantrouwende der Albaneezen.”

Met opzet heb ik wat uitvoerig geciteerd om te laten zien hoe ook deze eerste reisbrieven van Couperus zijn talent al dikwijls tonen en tegelijk hoezeer hij hier de oudheid alleen ziet. De rest is voor hem niet meer dan ‘an annoying obstacle between him and the Greece of his *rêve familier*.’ Deze karakteristiek van een Engels neograecus treft niet speciaal Couperus, maar de zeer velen die voor en na hem Hellas hebben bezocht met een classicistische of een romantische visie op de oudheid en die dus ook la vie quotidienne der klassieken in hun idealisering betrekken. Couperus is hierin een kind van zijn tijd, maar hij geeft zijn zienswijze weer in schone vorm, en met treffende woordkeus. Meer nog aan een bepaalde historische opvatting gebonden is zijn qualificatie der hedendaagse Grieken. Hier verkondigt hij ideeën die ook toen al weerlegd waren: het is Fallmerayer’s theorie over de afstamming der Grieken, vooral bekend uit de beroemde of beruchte passage waarmee zijn *Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters* (1830) begint: „Das Geschlecht der Hellenen ist in Europa ausgerottet. Schönheit der Körper, Sonnenflug des Geistes, Ebenmasz und Einfalt der Sitte, Kunst, Rennbahn, Stadt, Dorf, Säulenpracht und Tempel, ja sogar der Name ist von der Oberfläche des Griechischen Continents verschwunden. Eine zweifache Erdschichte, aus Trümmern und Moder zweier neuen und verschiedenen Menschenrassen aufgehauft, decket die Graber dieses alten Volkes.” Iets verder: „. . . auch nicht ein Tropfen achten und ungemischten Hellenenblutes fließt in den Adem der christlichen Bevölkerung des heutigen Griechenlands . . .” en zo voort. Volgens Fallmerayer stammen de moderne Grieken van de Slaven die in de 66—86 eeuw en van de Albaniërs die vooral

in de 14^e en 15^e eeuw zijn binnengedrongen. Er is al gauw na 1830 op gewezen dat deze theorie op onvaste basis rust; zowel de ontvangst der binnendringende horden als de mate van vernietiging van het Griekse element heeft Fallmerayer zeer overschat, en hij beweerde ten onrechte dat ook de taal sterk geslaviseerd is, terwijl het Nieuwgrieks integendeel een regelmatige ontwikkeling van het κοινή-Grieks is met een, overigens gering, aantal leenwoorden, waaronder maar weinige uit het Slavisch of Albaans. Een passage bij Constantijn Porphyrogenetos (10^e eeuw) over de Peloponnesus: ἐσπλαθώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος . . . is de hoofdpijler der theorie, maar het is een zwakke pijler, want in de eerste plaats kar- dit betekenen 'het hele land werd tot onderwerping gebracht . . .' en als het zou zijn 'werd geslaviseerd' "behoeft dit allerm minst te beduiden dat de Slaven in de meerderheid waren en nog minder dat de Grieken waren uitgeroeid. Voor de Albaanse invasie geldt mutatis mutandis hetzelfde; zij heeft veel later plaats gehad zodat tot heden een Albaans element is blijven bestaan; in Attika, op de Isthmus, op enkele eilanden en in de Peloponnesus zijn nog Albaanse taaleilanden; Slavische zijn er sinds lang niet meer. Het Griekse element is dus op den duur nergens in de minderheid gebleven; de Albaniërs en hun nakomelingen schat men op tien procent van de bevolking. Thans gelooft geen sterveling meer aan de juistheid van Fallmerayer's grimmige woorden, schreef Hesselting in 1917 in een beschouwing over *De afstamming van het Griekse volk*¹; iets te optimistisch, dunkt mij, want de opinie, zoals weclie bij Couperus vinden, is ook nu nog niet verdwenen, hoe ongefundeerd ze ook gebleken is.² De Grieken van nu kunnen evenzeer de nakomelingen der oude Grieken geacht worden als de Fransen die der Galliërs en meer dan de Italianen die der oude bewoners van Italië. Geen dezer volken heeft niet in de loop der eeuwen vreemde elementen opgenomen. De Grieken hebben ook, zo formuleerde Hesselting het, de Helleense traditie in hun taal, hun zeden en hun karakter gehandhaafd.

Afgezien van zijn uitlating over de oorsprong der Grieken is Couperus' blik scherp: de leegte tussen oudheid en heden *in Athene*

¹ *De Gids*. Sept. 1917; later in *Uit Hellas' heden en verleden* (Haarlem, 1927).

² Een korte en duidelijke uiteenzetting over de huidige stand van de kwestie der Slavisering gaf een deskundig Grieks geleerde, D. Georgakas, in de *Byz. Zeitschr.* 41, 1941, p. 351—354.

ziet hij zeer juist, want dit Athene is een 19^e eeuwse stad, waarmee de resten uit de oudheid niet zijn, vergroeid zoals in Rome. Maar in de traditie van het Griekse volk ligt daartussen Byzantium en de volkstraditie is met het Byzantijnse verleden nauw verbonden, uiteraard nauwer dan met de oudheid die zo veel verder ligt. Ook zag Couperus zeer goed dat in hun vereren der oudheid veel fraze stak, want juist dit classicisme hebben de Nieuwgrieken van West-Europa geleerd en het heeft hun veel kwaad gedaan en lang als een druk op hun bestaan gerust. Europa heeft in zijn philhellenisme hun zo nadrukkelijk bijgebracht dat zij de nazaten der Hellenen zijn, dat er in en na de vrijheidsoorlog wel aan beide zijden een teleurstelling moest volgen. Van die reactie is Fallmerayer een symptoom.

Gezien Couperus' voorkeur voor het laat-Romeinse Rijk in Italië en zijn herhaalde woorden van lof voor een roman als *Byzance* van Jean Lombard kan het verbazen dat Byzantium in zijn oeuvre weinig voorkomt. We kunnen haast spijt gevoelen om zijn Byzantijnse ronicii die het noodlot ons wellicht heeft onthouden. We hebben alleen het kostelijk beeld van *Michel Dracosès*,¹ afstamming van den laatste der Byzantijnse keizers, verder twee schetsen over Constantijn de Grote en één over Julianus, en nog wat terloopse vermeldingen van Byzantium, in beschouwingen over Venetië, Ravenna, Palermo. Ik releveer hier ook zijn brieven over *El Greco*, Nieuw Griekenland bespreekt hij na de *Reisimpressies* nooit weer speciaal, maar hij verloor het niet uit het oog. In 1908 is er zijn vertaling uit het Nieuwgrieks van de tragedie *Aristodemos* door K. Angelopoulos. Een Griek met de „zacht zangerige, melodieuze weemoedige stem der Grieken” beschreef hij in *De jonge auteur*,¹ dat ons overigens meer treft door zijn woorden van liefde voor eigen land en taal dan om de figuur van den Griek. In de geestige schets *Het onoverkomelijke verschil*² lezen we „hoe prettig het is op reis Grieken te ontmoeten van de ‚bonne société’, hoe zij spoedig een gemakkelijken, beminlijken toon hebben, iets zeer innemends, overwaasd met een licht floers van melancholie, je zou zeggen bijna iets Noordelijk weemoedigs, . . .” Klinkt dit niet als een herroepen van het vernietigend oordeel uit de *Reisimpressies*?

¹ In *Van en over mijzelf en anderen*, tweede bundel (1914), I = *Van en over alles en iedereen* IV, I.

² In *Genève, Florence* I (deel II uit de serie *Van en over alles en iedereen*, 1915).

Couperus was een te goed mensenkenner en psycholoog om z'n aanvankelijk vooroordeel op den duur niet te herzien en hij heeft zijn scherpe observatie op dit punt nog duidelijker doen blijken in zijn charmante schets *Klein-Cosmopolis*,¹ aardig onder meer om de zelfspot van den auteur die probeert Nieuwgrieks te spreken met een in Genève ontmoete Griekse familie, maar struikelt over de accenten „die telkens als vlooiën van de eene sylbe op de andere huppen.” Hieruit citeer ik verder niet; ieder leze zelf hoe Couperus in enkele bladzijden de tegenpool der melancholie in het Nieuwgriekse karakter, een rationalistisch extremisme, scherp waarneemt en geestig uitbeeldt in het weergeven van een gesprek met deze Grieken. De slechte indruk, in 1894 opgedaan, is geheel uitgewist.

Rotterdam.

G. H. BLANKEN.

Alexander de leugenprofeet

Raspoetin staat bekend als „de heilige duivel” en Barnum heet „de vader van den modernen humbug” te zijn, — twee boosaardige referentiën. Nu is het opmerkelijk, dat de man die van Raspoetin en Barnum tegelijk een voorlooper is geweest, met een overeenkomstige karakteristiek heeft moeten genoegen nemen; men noemde hem: Alexander de Leugenprofeet.

Wel geen mensen in de classieke Oudheid heeft een verbijsterender carrière gemaakt dan deze Paphlagoniër uit de 1e eeuw n. Chr. Zijn geschiedenis wordt verhaald door Loekianos van Samosata, tijdgenoot van den zwendelaar; een overzicht er van te geven, lijkt mij de moeite waard.

Een snugger mensch, die Alexander, met een scherpen blik op het practische. Als jonge kerel, getroffen door het aanzien van de waarzeggers, besluit hij zijn fortuin op dezelfde manier te beproeven. Zijn leerschool is geheel Klein-Azië, dat hij als wonderdokter met een stel slangen gaat bereizen. De proef valt mee, en nu wil de man een orakel opzetten te Abonoteichos, zijn geboorteplaats. Met welk recht? Op gezag van Apolloon: in diens tempel te Kalchedoon treden bronzen plaatjes aan den dag die voorspellen dat de god Asklepios in een nieuwe gedaante te Abonoteichos zal worden geboren. Fier op die uitverkiezing, beginnen de

¹ Zie noot 2 op vorige blz.

inwoners voor den goddelijken gast een heiligdom te bouwen. Uit de grondvesten haalt Alexander een ei, waarin een slangetje zit, te voorschijn: Asklepios in den dop! De ontdekker voedt het dier op, en de menschen zien hem, nu aan voor een profeet. Hij betreft een bescheiden huis in zijn vaderstad, doet deftig, neemt wat rust, terwijl de Faam geheel Paphlagonië op de been brengt. Bezoekers stroomen samen, staren den godsgezant aan die in het halfduister troont, omwikkeld door een reuzenslang, welke haar kop — een baarlijk menschenhoofd! — onder 's meesters oksel koestert. Het gerucht breidt zich uit: Bithunië, Galatië, Thrakië treden aan en aanschouwen onthutst het wonderdier, dat binnen enkele dagen ontstellende afmetingen heeft aangenomen en er als mensch uitziet. Prenten, schilderijen, beelden uit brons, uit zilvei, stellen loon (of Glukoon) — zoo heet de slang — voor, en gaan van de hand. Op een mooien dag roept de wijze in vervoering uit: „Ik ben Glukoon, kleinzoon van Zeus, een licht voor de stervelingen!” Nu vangt het orakelen aan: de raadvragers schrijven hun vraagpunt op een briefje, dat, verzegeld, den ziener wordt aangereikt. De ziener raadpleegt den god en schrijft buiten op het briefje diens antwoord. De antwoorden zijn verbazend raak, zoodat de consulenten gaarne het eereloon betalen: één drachme en twee obolen per orakel. De onderneming vlot. Alexander neemt een partij vrienden in den arm, die als bedienden werken tegen een hoog salaris. loon doet een breed gebaar: met eigen mond schaft hij raad aan hoogwaardige, rijke, edelmoedige lieden (Autophone orakels). Wat denken daarover de overige waarzeggers? Het beste: zij krijgen geregeld een nieuwen klant, dien de heilige van Abonoteichos naar hen doorzendt. De mare dringt tot in Italië door. Publius Mummius Sisenna Rutilianus, gewezen gouverneur van Hoog-Moesië, proconsul in rust van Klein-Azië, laat het orakel raadplegen, wordt door het uitgebrachte advies gesticht, maakt reclame in zijn omgeving: de helft van de keizerlijke hofbeambten bespreken een plaats op de boot naar Klein-Azië en komen van daar terug, opgelucht en voorzien van geschenken. Op hoog bevel van loon sluit Rutilianus, zestigjarig, een huwelijk met de dochter van Alexander, welke dochter de Maangodin dezen had gebaar. De ziener komt zich te Rome vestigen; nu pas begint zijn werk. Op alle streken van het Romeinsche keizerrijk zendt hij orakelbezorgers af, die de steden waarschuwen tegen pest, brand, aardbevingen:

bij de pest van het jaar 165 komt het bezweringsformulier van Alexander op alle deuren staan. Te Rome zelf rijst een intelligence bureau op: een massa waarnemers zijn hier samengebracht, gaan op onderzoek uit, lichten hun patroon vooraf in over het karakter en de zorgen van de raadvragenden. De patroon stelt mysteriefeesten in, met fakkeloptochten en afkondigingen door opperpriesters; bij deze gelegenheid toont hij aan de ingewijden zijn gouden dij. De held van den dag doet een vermetelen zet: aan keizer Marcus Aurelius voorspelt hij de overwinning op de Germanen, tegen wie de voist in oorlog is. De voorzegging mislukt maar de profeet gaat vrij uit: de misrekening treft immers den god! Aldoor vloeit Rome over van orakelgangers. Elk van hen afzonderlijk te bedienen is onbegonnen werk. Nachtorakels brengen een uitkomst: de wijze legt zich op de briefjes te slapen, droomt het antwoord dat zij verdienen. Hij vergroot zijn zaak met een kantoor van droomuitleggers, die de bezoekers te woord staan en voor eigen rekening een loon heffen: ieder uitlegger draagt aan den meester één Attisch talent af. Ten slotte komt de beste wijn: het beeld van Alexander wordt als beeldenaar op de munten gedrukt, en de naam van zijn vaderstad wordt van hoogerhand in dien van Ionopolis („stad van Ioon”) veranderd. De moderne naam van de stad, Ineboli, is een vervorming van den ouden naam. Nu heeft de Moor zijn werk volbracht; een verzwering tast zijn dijen aan en doet hem omkomen. Na zijn dood twisten zijn leerlingen om de opvolging. Rutilianus maakt een einde aan de moeilijkheden: zijn schoonzoon zal bij voortduring uitspraken doen, ook na zijn dood . . .

Zooveel verhaalt Loekianos. Nu was die byoekianos een man die alleen het gezag van de rede erkende. Als tijdgenoot van Alexander kon hij dezes draverijen met een critischen blik beoordeelen en den profeet instellig maken.¹ Dit bedoelde hij ook, en daarom heeft hij de kunstgrepen van den zwendelaar ontmaskerd. Het is duidelijk dat de plaatjes van Kalchedoon, evenals het (ganzen)ei met het slangetje, hun bestaan aan den slangenbezweerder zelf dankten. Het overige was naar evenredigheid: loon was een Aziatische reuzenslang, die door den meester met een menschenhoofd uit goud vlies was toegetakeld; een stel behendig aangebrachte paardenharen verzorgde bij de autophone orakels het sperren van de kaken,

¹ Met dit opzet heeft Loekianos zelf den waarzegger eens geraadpleegd, wat den consulent bijna het leven heeft gekast.

terwijl een trawant door een buis de uitspraken deed; de wasseto verzegeling van de briefjes liet zich gaarne door middel van een verhitte naald verwijderen en terugplaatsen; een dij van den heiligen man droeg een vergulde, lederen bekleeding. Maar de menschen zijn nu eenmaal dom.

Toch, wij kunnen die schelmerij even aan kant zetten en de reclamepraktijken van Alexander met nieuwerwetsche oogen bekijken: dan blijkt het hoe zeer hij, als ik het zoo mag zeggen, de moderne wegen heeft gevolgd. Hij doet zich onder overtuigende refertes aanmelden, die bij het ontwikkelingspeil van de brave lieden passen: te Abonoteichos doet het Apolloon; te Rome Rutilianus en diens dochter. De concurrenten verandert hij in gangmakers. Bij het begin krijgt het publiek de orakels te geef: reclame begint, volgens Bamum, met „alles voor niets” te beloven. De faam van den waarzegger loopt op eigen beenen rond; hij wakkert ze aan door verkoop van prenten en beelden, door het uitzenden van orakelbezorgers, door schenkingen. Dreigt nu zijn wonderkracht tot de gewone orde der dingen te gaan behooren, dan frischt hij ze weer op met wat nieuws: autophone orakels te Abonoteichos, nacht-orakels te Rome. In 1910 bracht Spiers dit reclame-beginsel onder de kernspreuk: *Attract the attention ; rivet the attraction*, Trek de aandacht; blijf ze trekken!) Eindelijk, bij de openbaring van zijn persoonlijkheid volgt Alexander een stijgende lijn: tactische bescheidenheid, propaganda door de buitenwacht, bezielde opgave van zijn identiteit, feesten met fakkeloptochten en priesters, onthulling van de goddelijke dij, binnenleiding bij den keizer, naamsverandering van Abonoteichos, het beeld van den gevierden man als muntstempel. De strijd van de aanhangers om den firmanaam is het slotstuk.

De munten van Ionopolis zijn bewaard gebleven; een afbeelding er van ligt hier voor mij. Zonder deze munten kon men licht het verslag van Loekianos aanzien voor het verzinsel van een fantast.

Antwerpen.

Dr. G. RASKIN.

Uit een oud Album Amicorum

Bij het bladeren en weer eens lezen (een „aangenaam verpoezen!”) in een vroegere Hermeneus-jaargang viel mijn oog op een onder de rubriek „Vacantie-puzzels” geplaatst Latijnsch dictichon (jg. IX pag.160):

Mors mortis morti mortem nisi morte dedisset,
Aeternae vitae ianua clausa foret.

De spitsvondige formulering hier van het leerstuk, dat Christus door zijn kruisdood het menschdom verlost heeft van de erfzonde (zie de verklaring jg. X p. 16), bracht in mijn herinnering terug een weer anders in elkaar gezet kunststukje om, een hiermee verwante gedachte uit te drukken, dat men aantreft in het *Album Amicorum* van den Vlissinger Petrus Hondius.¹ Het is de bijdrage van den Vlissingschen predikant Daniel Dedieu, gedateerd 29 Aug. 1599, vervat in een tweetal Latijnsche hexameters: elk woord van den tweeden hexameter rijmt op het overeenkomstige woord van den eersten hexameter. Zoiets lijkt veeleer op een bedenkfel van Middeleeuwsche monniken uit een afgelegen klooster dan op de pennevrucht van een predikant uit het toenmaals toch levendige Vlissiügen. De bijdrage luidt:

Quos anguis dirus tristi mulcedine pavit,
Hos sanguis mirus Christi dulcedine lavit.

Wat ik aldus, natuurlijk in vrijeren vorm, zou willen vertalen:

Wien de afgrijslijke slang nixet heilloze vleemtongigheid heeft
gevoed,
Dien heeft met zoetaardigheid schoongewasschen Christus'
wonderbaar bloed.

Zouden er meer van dergelijke (om het zoo eens uit te drukken) *al-rijm hexameters* bekend zijn ?

Het woord *mulcēdo* schijnt, althans in Klassiek Latijn, slechts op één enkele plaats (Klotz' Wörterbuch geeft geen andere) overgeleverd te zijn: Gellius XIX 9, 7, waar het ook juist gebruikt wordt van de liefelijkheid of streelende zoetsappigheid van de tong, wat mij bij mijn vertaling ook mijn toevlucht deed nemen tot een ongevoon woord. Vondel heeft deze *tristis mulcedo* wel goed weergegeven in zijn „Adam in ballingschap”, (wat mèt mij velen uit de oudere generatie onder ons zich nog zullen herinneren uit Royaards artistieke opvoering) als hij Belial, één van Lucifers trawanten, zoo

¹ Dit Album, bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, doch gefacsimileerd voor het „Zeeuwsen Genootschap der Wetenschappen” te Middelburg, is destijds door mij doorsnuffeld en besproken in het „Archief” van 1934 van genoemd Genootschap.

poeslief Eva laat toespreken, terwijl hij zich als een slang kronkelt om den levensboom,

O simple duif!
 Deze appels kennen geen venijnen,
 Zij smilten lieflijk op de tong,
 Verheugen 't hart, als hemelwijnen.
 Zij houden 't menschedom eeuwig jong:
 En 't is nu bruiloft, daer Godts reien,
 Uit lust om u te prijck te zien,
 In uwe schoonheit zich vermeien.
 Wat wellust zou men u verbiên!
 Wat zou men u zoo naeu bestippen!
 Dit ooft verheft op uwe lippen.

Had ik het hiervoor in hoofdzaak over de *beteekenis* van het „mors-mortis-distichon”, ook de *vorm* wordt op niet onaardige wijze toegepast gevonden in het Vrienden-album, n.l. een volledige declinatie, en wel van Hondius' eigen naam. Onder „vrienden” versta men volstrekt niet alleen studie-geuooten, maar ook professoren en andere beroemdheden van dien tijd. Men kan zien dat het Hondius, die een beminnelijk en ernstig studiosus moet geweest zijn (later heeft hij zich als dichter in de moedertaal ook nog naam verworven), vooral te doen was om luisterrijke namen. Hij nam zijn Album dan ook mede op al zijn studiereizen en we vinden er niet alleen, bijdragen in uit zijn min of meer vaste woonplaatsen: Vlissingen, Leiden en (later) Terneuzen, maar ook uit de door studeerenden van dien tijd veel bezochte academie-steden als Franeker, Parijs, Saumur en het Hugenoten-bolwerk La Rochelle.¹

Dat de verhouding van Hondius met zijn leermeesters, de professoren, zeer hartelijk was, blijkt uit vele inscripties. De beroemde Graecus *Bonaventura Vulcanius* heeft drie bladen van het Album ingenomen. Ik stel me voor, dat in des professors studeervertrek te Leiden het volgende heeft plaats gevonden: Hondius bood hem zijn Album aan — (wij kennen die gewoonte nog uit Goethe's Faust, waarin ook de Schüler zijn „Stammbuch” overreikt aan den gewaanden professor Faust, wiens plaats dan in werkelijkheid Mephisto heeft ingenomen). — Vulcanius, die bekend stond als een aartsheiden, schreef, wetende, dat hij een ernstig theoloog voor zich

¹ Om slechts een paar der aller beroemdste te noemen: Plancius, Marnix, Ianus Dousa, Scaliger, Casaubonus (te Parijs), de Mornay Plessis (te Saumur).

had, met zijn kloek handschrift een voor hem. toepasselijke spreuk in den trimeter jambicus:

θεοῦ δίδοντος οὐδὲν ἰσχύει φθόνος
καὶ μὴ δίδοντος οὐδὲν ἰσχύει πόνος

Daaronder vertaalt hij de spreuk in 't Latijn:

Deo iuvante Livor officit nihil,
Et non iuvante proficit nihil Labor.

De eigenaardige woordklank van beide inscripties zou ik aldus willen weergeven:

Zoo God ons helpt — geen vale Nijd, die ons ooit schaadt,
Doch helpt Hij niet — geen noeste Vlijt, die ons ooit baat.

Daaronder de dedicatie: *Eximiae pietatis doctrinae et modestiae Juveni, Petro Hondio, benevolentiae testandae scripsi.* Waarop de sierlijke handteekening volgt met als datum 30 Mei 1601.

Hondius is stellig zeer vereerd geweest met deze inscriptie, maar hij heeft misschien even laten merken, dat hij een vers verwacht had van den vriendelijken professor, waarin hij, Hondius, persoonlijk werd toegesproken; hij heeft wellicht eenige andere bijdragen getoond, waarin de vocativus *Hondi* of de accusativus *Hondium* voorkwam. „O, wacht maar eens eventjes? Doch geef me dan een nieuw blad!” heeft Vulcanius, de gemoedelijke Vlaming, toen guitig gezegd: „ik zal je de heele declinatie wel af roffelen,” en hij schreef:

Adeste, Musae, poscit hoc PETRVS HONDIVS,
Vulcanii-que nomen Album in HONDII
Referte! Amicus esse quis neget HONDIO,
Cum vos ametis unicissime HONDIVM?
Abs te quid, HONDI, postulet Vulcanius,
Nisi ut vicissim amari possit ab HONDIO?

De vertaling moge zóó luiden:

Treedt, Muzen, voor! Dit vordert PETRVS HONDIVS,
Brengt gij Vulcanius' naam in 't boek VAN HONDIVS!
Diens vriend te zijn, wie weigert zulks AAN HONDIVS,
Daar gij zoo eeniglijk bemint DIEN HONDIVS?
Wat eischt Vulcanius wel van u, O HONDIVS,
Dan dat weerkeers bemind hij word' DOOR HONDIVS?

Na deze boutade voegt Vulcanius er zeer heuschelijk nog het volgende aan toe, dat toch ook niet vrij is van ironie:

Cum tua te virtus, HONDI, doctrinaque reddat
 Musis amicum et Gratiis,
 Ni te totus amem, sincero pectore, nunquam
 Musae me ament nec Gratiae.

Wat ik zóó zou willen vertalen:

Daar toch gij om uw deugd, o Hondius, en om uw wijsheid.
 Zijt van de Muzen bemind, zijt door de Gratiën geliefd,
 Zoo 'k ù niet ganschlijk bemin in oprechtheid van harte,
 worde ik dan
 Nooit van de Muzen bemind, nooit door de Gratiën geliefd.

En als om den onstuimigen studiosus wat in te toornen schrijft
 Vulcanius als afsluiting van de pagina de bekende Grieksche spreuk:

Σπεῦδε βραδέως

Uit het geheele Album Amicorum van Hondius, waaruit hier
 slechts een paar staaltjes zijn gegeven, blijkt (zooals trouwens uit
 veel overblijfselen van dien tijd), dat voor velen het maken van
 Latijnsche gelegenheidsverzen maar een handomdraaien was.

Velp.

L. A. J. BURGERSDIJK JR.

„Zie de maan”

Bij deze eerste St. Nicolaas die wij weer in vreugde en vrijheid
 konden vieren diepte ik voor mijn leerlingen een — althans zing-
 bare — Griekse vertaling op, die ik een twintigtal jaren geleden had
 gemaakt. Wellicht dat er bij mijn colleg'a's, of ook anderen die
 minder *ex officio* zich hun jeugd nog herinneren, belangstelling voor
 bestaat.

διὰ δένδρων ἢ σελήνη·	ἔξει τὸ μέρος ἕκαστος,
ἄλις, φίλοι, θορύβου!	τρωκτέα καὶ ἀπαλά·
ἦλθεν ἑσπέρα ἢ κλεινή,	ποικίλος ὁ Νευρόσπαστος
ἑσπέρα Νικολάου!	παίζεται πηδήματα·
πάλλεται καρδιά δὴ·	ἀλλ', αἰαῖ, οἷον πάθος
τίνι πέμμα, τίνι μῆ.	ῥαπὶς ἀντὶ πέμματος!

ἀλλ' οὐ μὴ νῦν αἰάζωμεν·
 χρηστοὶ πάππα καὶ μάμμα·
 πάντ' εἰ μὴ καλῶς ἐδρῶμεν,
 πλεῖστά γ' ἦν ἐπαινέτα.
 μὴ φοβοῦ, παῖ· ῥαπίδος
 οὐδεὶς ἔσται ἄξιος!

Overigens — ik herinner mij eens een overtuigend betoog te hebben gelezen over de schromelijk miskende ‘diepere’ waarden van „Humpty-dumpty sat on a wall”. Het kwam er alleen maar op aan het te bescheiden gedichtje te leren spreken in de gelauwerde taal van Tennyson Zou hetzelfde *mutatis mutandis* niet gelden voor ons „Zie de maan”? In elk geval: „Now there Sir Humphrey on his lofty wall”, en wat daar volgde, noodde tot navolging.¹

οὐχ ὀράασθε, φίλοι; — λάμπει διὰ δένδρα σελήνη·
 κλαγγῆς θεσπεσίας λήξατε καὶ ἐνοπῆς!
 ὄψε ποτ', ἦλθε δ' ὅμως πολὺ φέρτατα ἔσπερα πάντων,
 πάντεσσ' ἀσπασίου ἔσπερα Νικόλω. ²
 ἐλίσι διχθαδίησ' ἀδινῶς ἀμπάλλεται ἤτορ·
 τίς γελάων οἴσει πέμματα, — τίς ῥαπίδα.
 πάντ' ἄρα δασσόμεθα γλυκέ' ὡς θέμις, οὐδέ τις ἴσης
 δεύσεται, οὔθ' ἀπαλῶν, οὔθ' ὅσα τρωκτὰ πέλει.
 ὡς δ' αὖ ἀθυρόντων ἐνὶ χερσὶν τερπνὰ χορεύσει
 νευρόσπαστος ἀνὴρ, ποικίλος Ἄρλεκίνης!
 πικροτάτας δέ κε δὴ στοναχὰς πόροι, ὦ πόποι, αἶσα,
 εἴ τιτι δῶρον ἔοι πέμματος ἄντι ῥαπίς. —
 ἀλλὰ τίη στυγεροῦ κλαυθμοῦ δέος ἠδὲ γόοιο;
 ἦπιος ἄμμι πατήρ θ' ἦ τε τεκοῦσα, φίλοι·
 ἤματα δ' εἰ πάμπαν μὴ πάντα σάφρονες ἤμεν,
 πλειονὰ γ' ἦτοι ἔεν κόσμια, οὐχὶ κακά.
 τῶ νόσφιν πραπίδων ἐλάσαι δέος· — οὔτις ἄποινα
 ἤματι τῷδ' οἴσει λευγαλέην ῥαπίδα!

Amsterdam.

J. D. MEERWALDT

¹ De dramatiserende leestekens naar het voorbeeld van Bruijn-Spoelder's Homerus-editie.

² Voor niet-classici zij opgemerkt, dat (τὰ) ἔσπερα, van Homerus, gebruikt is; (ἡ) ἔσπερα heeft een lange α.